

Wychowanie młodzieży do umiłowania Ojczyzny

Ks. mgr lic. Rober Strus – Zamość

W 2001 roku ukończył studia filozoficzno-teologiczne na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, zakończone obroną pracy magisterskiej z teologii moralnej. Po święceniach kapłańskich pracował w parafii p.w. św. Józefa w Tomaszowie Lubelskim. Od 2005 roku studia doktoranckie o specjalizacji katechetyka na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim im. Jana Pawła II w Lublinie. W 2007 roku licencjat z teologii pastoralnej. Obecnie przygotowuje pracę doktorską na temat: *Wychowanie patriotyczne młodzieży gimnazjalnej*. Pełni funkcję diecezjalnego wizytatora nauki religii. Autor kilku artykułów i pomocy katechetycznych. Uczestnik konferencji naukowych, sympozjów oraz spotkań o charakterze naukowym. Od 2005 r. prowadzi comiesięczne wykłady na temat katolickiego wychowania dla członków Stowarzyszenia Inteligencji Katolickiej w Zamościu.

.....

Wę współczesnej Polsce coraz częściej mówi się o kryzysie wychowania patriotycznego młodego pokolenia. Młodzież dystansuje się często od tradycyjnego rozumienia patriotyzmu, który wiąże się z deklaracjami miłości Ojczyzny i gotowości do poświęceń dla niej. Analizując ten kryzys wychowania patriotycznego, W. Janiga odważnie stwierdza, że „dzisiaj zarówno w rodzinie, jak w pozostałych środowiskach wychowawczych nie damy sobie rady z tym wymiarem wychowania”¹. Dlatego wychowanie młodzieży do umiłowania Ojczyzny jest obecnie ważnym wyzwaniem stojącym przed wychowawcami.

.....

W niniejszym artykule zostanie podjęta próba prezentacji tego zagadnienia. Umilowanie Ojczyzny wiąże się z postawą miłości wobec rzeczywistości, jaką jest Ojczyzna, ale też postawą miłości do małej ojczyzny i ziemi ojczystej. Dlatego najpierw zostaną określone te pojęcia (Ojczyzna, mała ojczyzna i ziemia ojczysta), a następnie zostanie wyjaśnione, na czym polega kształtowanie postawy miłości to tych rzeczywistości.

1. WYJAŚNIENIE POJĘĆ

Słowo *Ojczyzna*, które bardzo często było i jest przywoływane w różnych pieśniach, utworach literackich, mowach, odezwach i hasłach, pozostaje trudne do zdefiniowania. Jego treść bowiem zależy od rozmaitych uwarunkowań światopoglądowych i ideologicznych². Rozumienie pojęcia *Ojczyzna* zależy również od dyscypliny naukowej, która się nim zajmuje. Inaczej będzie ono rozumiane w socjologii, inaczej w filozofii, jeszcze

¹ W. Janiga. *Wprowadzenie*. [w:] *Wychowanie do patriotyzmu*. Red. J. Janiga. Przemysł – Rzeszów 2006 s. 17.

² Por. S. Ossowski. *O ojczyźnie i narodzie*. Warszawa 1984 s. 15-16.

inaczej w naukach historycznych lub politologicznych.

W języku polskim i językach słowiańskich słowo *Ojczyzna* wywodzi się od słowa *ojciec*. Często jednak, i to w tradycjach wielu narodów, *Ojczyzna* jest nazywana również matką³. Przy wyjaśnianiu tego pojęcia zwraca się uwagę na trudność definiowania go, interferentność z takimi pojęciami, jak: *kraj*, *naród*, *państwo* oraz przeżycia i wyobrażenia o silnym zabarwieniu emocjonalnym związane z tym pojęciem⁴. Stanisław Olejnik, wyjaśniając pojęcie *Ojczyzna* zwraca uwagę, że jest ono bliskie pojęciu *państwo*; zarówno w aspekcie geograficznym, czyli określonego terytorium, jak i etnicznym, czyli przynależności narodowej. Jednak między państwem a *Ojczyzną* jest różnica. Państwo bowiem to jedność głównie polityczna oraz formalnie zorganizowane społeczeństwo. *Ojczyzna* natomiast to przede wszystkim jedność kulturowa, historyczno-moralna, społeczność nieformalna o charakterze wspólnotowym. Istotą więzi nie są w niej prawo i władza, lecz tradycja, kultura, wiara i obyczaj⁵.

Jak twierdzi S. Olejnik, *Ojczyznę* pojmuje się także jako *kraj rodzinny*, kiedy myśli się o kraju urodzenia, jego pięknie, warunkach klimatycznych, wyjątkowości. Słowo *ojciec*, od którego pochodzi pojęcie *Ojczyzna* wskazuje na źródło pochodzenia, ludzkiego życia, a pośrednio na rodzinę. Dlatego *Ojczyzna* jest w

pewnym sensie źródłem ludzkiego życia, fizycznego i duchowego. To kim człowiek jest, zawdzięcza w dużym stopniu określonym warunkom geograficznym i zasobom kulturowym, czyli *Ojczyźnie*⁶.

Czesław S. Bartnik pojęcie *Ojczyzna* wiąże najpierw z krainą i ziemią, z którą szczególnie łączy się każdy człowiek od pierwszych lat swego istnienia. Przez więzi emocjonalne kraina ta jest mu bardzo bliska. Następnie łączy ją z żyjącymi na danej ziemi ludźmi: rodzicami, dziadkami, braćmi, krewnymi i rodami. Osoby te egzystując w ramach pewnej organizacji państwowej rozwijają w sobie *tożsamość rodzinną*, która tworzy więź jedności psychicznej. Wiąż ta jest tworzona przez kulturę, język, obyczaje, prawa, idee, moralność, religię, a przede wszystkim wspólną historię. Historia ta z kolei jest rozumiana nie tylko jako przeszłość, ale też wspólna przyszłość⁷. „W rezultacie *Ojczyzna* wiąże się z naszym rodzeniem, stawaniem się, z *początkami*, które jednak nie zamykają się do dzieciństwa, lecz przedłużają się do starości, wyrażają po prostu naszą stałą zależność od konkretnego społeczeństwa i wywołują z kolei tendencję do kontynuowania naszych wspólnych powiązań w stosunku do innych. (...) Pojęcie *Ojczyzny* zbliża się bardzo do pojęcia szeroko rozumianego macierzyństwa społecznego. *Ojczyzna* jest faktem pierwotnie danym”⁸.

Niezwykle istotne rozumienie pojęcia *Ojczyzna* podaje Jan Paweł II w książ-

³ Por. Bocheński. *O patriotyzmie*. Warszawa 1989 s. 9.

⁴ Por. E. A. Wesołowska. *Wychowanie patriotyczne w szkole*. Warszawa 1988 s. 10.

⁵ Por. Olejnik. *Teologia moralna życia społecznego*. Włocławek 2000 s. 350-351. Trzeba jednak pamiętać, że nie u wszystkich narodów pojęcia *Ojczyzny* i *państwa* są tak dalece rozróżniane. Przykładem jest naród francuski, gdzie pojęcia te prawie się utożsamiają. Por. Tamże.

⁶ Por. Tamże.

⁷ Por. Cz. S. Bartnik. *Teologia narodu*. Częstochowa 1999 s. 17-18.

⁸ Tenże. *Ojczyzna*. [w:] *Wychowanie do patriotyzmu* s. 136.

ce *Pamięć i tożsamość*., Wyraz ojczyzna łączy się z pojęciem i rzeczywistością ojca. Ojczyzna to jest poniekąd to samo co ojcowizna, czyli zasób dóbr, które otrzymaliśmy w dziedzictwie po ojcach. To znaczące, że wielokrotnie mówi się też: «ojczyzna – matka». Wiemy z własnego doświadczenia, że w jakimś stopniu przekaz dziedzictwa duchowego dokonuje się za pośrednictwem matek. Ojczyzna więc to jest dziedzictwo, a równocześnie jest to wynikający z tego dziedzictwa stan posiadania – w tym również ziemi, terytorium, ale jeszcze bardziej wartości i treści duchowych, jakie składają się na kulturę danego narodu⁹. Ważnym elementem papieskiego określenia pojęcia *Ojczyzna* jest silne powiązanie jej z dziedzictwem, kulturą oraz domem rodzinnym.

Oprócz powyższych znaczeń pojęcia *Ojczyzna* należy jeszcze zwrócić uwagę na znaczenie tego pojęcia, które wynika z Ewangelii. Objawienie Boże nadaje Ojczyźnie wartość transcendentną. Dla wychowania patriotycznego na katechezie związek między Ojczyzną ziemską a Ojczyzną w niebie jest bardzo ważny¹⁰. Podkreśla to również Jan Paweł II we wspomnianej wyżej książce: „Ojczyzna w swoim pierwotnym sensie oznacza to, co odziedziczyliśmy po ziemskich ojcach i matkach. Ojcowizna, którą zawdzięczamy Chrystusowi, skierowuje to, co należy do dziedzictwa ludzkich ojczyzn i ludzkich kultur, w stronę wiecznej oj-

czyzny (...). Odejście Chrystusa do Ojca oznacza zapoczątkowanie nowej ojczyzny w dziejach wszystkich ojczyzn i wszystkich ludzi. Mówi się czasem «ojczyzna niebieska», «ojczyzna ziemską» (...) Odejście Chrystusa otworzyło pojęcie Ojczyzny w kierunku eschatologii i wieczności, ale bynajmniej nie odebrało niczego jego treści doczesnej”¹¹.

Podjęte zagadnienie wychowania do miłości Ojczyzny odnosi się nie tylko do rzeczywistości powiązanej z całym narodem, ale też do rzeczywistości powiązanej ze wspólnotą regionalną czy lokalną. Obecnie bowiem coraz bardziej staje się popularne pojęcie *mała ojczyzna*. Obserwuje się swoisty renesans regionalizmu, który jest fenomenem historycznym, społecznym, kulturowym oraz politycznym¹². Dlatego należy również wyjaśnić to pojęcie.

Mała ojczyzna to bliski człowiekowi i znany krajobraz, czyli coś konkretnego i uchwytanego. Rodzinna wieś, miasteczko, miasto, a nawet znajoma zagroda, rzeka przepływająca przez wioskę, czy groby przodków lub kościół parafialny są dla konkretnego człowieka czymś bliskim i znanym. Tworzą środowisko jego życia i rozwoju¹³. Często osoba wobec małej ojczyzny wykazuje emocjonalną postawę, która posiada następujące cechy: przywiązanie do własnej ziemi; przekonanie o pozytywnych jej właściwościach, odróżniających ją od innych terytoriów Ojczyzny; przekonanie o wartościach

⁹ Jan Paweł II. *Pamięć i tożsamość*. Kraków 2005 s. 66.

¹⁰ Por. H. Słotwińska. *Wychowanie do patriotyzmu przez katechezę*., *Roczniki Teologiczne* 53:2006 z. 6 s. 93-96.

¹¹ Jan Paweł II. *Pamięć i tożsamość* s. 69

¹² Por. H. Skorowski. *Antropologiczno-etyczne aspekty regionalizmu*. Warszawa 1990 s. 30.

¹³ Por. D. Simonides. *Patriotyzm, tożsamość narodowa*. [w:] *Patriotyzm. Tożsamość narodowa. Poczucie narodowe*. Red. E. Nowicka-Włodarczyk. Kraków 1998 s. 27.

utworzonych przez daną społeczność i utworzeniu własnej kultury; identyfikacja z tą społecznością i kulturą; manifestacja przywiązania do ziemi, regionu i kultury¹⁴.

Poczucie odrębności regionalnej powstało pod wpływem różnych czynników. Warunki przyrodniczo-geograficzne, procesy historyczne i gospodarcze, różnice wyznaniowe i językowe oraz odrębności prawne ukształtowały w ciągu wieków odrębne grupy etniczne. Te społeczności wytworzyły i nadal tworzą własną kulturę. Posiadają własne obyczaje, wierzenia, sposoby myślenia, wzory zachowań oraz normy moralne¹⁵.

Pierwsze przejawy uświadamiania sobie związków regionalnych w Polsce powstały już na przełomie XVIII i XIX wieku, kiedy społeczeństwo polskie formowało się w nowoczesny naród. Poprzez ukazywanie bogactwa i piękna ziemi ojczystej regionalizm wniósł olbrzymi wkład w życie ogólnonarodowe i ogólnopolską kulturę. Dzisiaj podkreśla się, że kultura regionalna funkcjonuje w ramach kultury narodowej. Odgrywa pozytywną w niej rolę, ponieważ ją ukonkretnia, uszczegóławia, wzbogaca regionalnymi uwarunkowaniami, wydarzeniami, osobowościami, stosunkami społecznymi i potrzebami. Ważne jest, aby łączyć w kulturze różne kręgi kulturowe. Osoba ludzka bowiem może i powinna funkcjonować zarówno w małej ojczyźnie, jak i w ojczyźnie wielkiej, a

nawet ogólnospołecznej, europejskiej, czy światowej¹⁶.

Na koniec należy jeszcze wyjaśnić ostatnie pojęcie związane z wychowaniem do miłości Ojczyzny, którym jest *ziemia ojczysta*. Ziemia ojczysta jest nazywana niekiedy: krajem, ziemią macierzystą, ojcowizną, a nawet domeną rodzinną. Określenia te podkreślają znaczenie więzi narodowej. Świadomość wspólnego posiadania ziemi jest ważnym elementem kreującym poczucie tożsamości narodowej. Góry, rzeki, jeziora, morze stanowią często symbole narodu. Kraj i jego elementy są przedmiotem poezji i pieśni, które wyrażają ducha narodowego. Dlatego utrata ziemi ojczystej powoduje wielkie szkody dla narodu. Może być przyczyną dezorganizacji psychicznej poszczególnych ludzi, a w dalszej konsekwencji wynarodowienia¹⁷. Proces ten może być skutkiem ingerencji obcego narodu lub niewłaściwej polityki wewnątrz państwa. „Systemy społeczne – pisze M. Krąpiec – które okazały się szkodliwe dla ludzkiej psychiki (ludzkiego ducha) powodowały «wykorzenienie się» dużych grup ludności pod pozorami tzw. «urbanizacji», czy też «bogacenia się». Zamiast ziemi ojczystej wskazywano na nową podstawę życia: pieniądź lub ideologię. Osłabienie życia narodowego doprowadza jednak do dużego «wykolejenia się» społeczności ujawniającego się albo powrotem do nacjonalizmu szowinistycznego, albo do bezojczyźnianego proletariatu»¹⁸.

¹⁴ Por. E. Rudnik. *Regionalizm w edukacji patriotycznej – zarys problematyki*. [w:] *Wychowanie patriotyczne młodzieży* s. 197.

¹⁵ Por. Tamże s. 198.

¹⁶ Por. A. Zellma. *Regionalizm jako postulat dydaktyczno-wychowawczy w nauczaniu religii*. „Roczniki Teologiczne” 44:2002 z. 6 s. 172-177.

¹⁷ Por. M. Krąpiec. *Rozważania o narodzie*. Lublin 1998 s. 20-21.

¹⁸ Tamże.

Zdaniem S. Kowalczyka terytorium pełni w funkcjonowaniu społeczności narodowo-państwowej następujące funkcje: bytowo-egzystencjalną, gospodarczą, obronno-militarną oraz symboliczną. Funkcja bytowo-egzystencjalna wiąże się z tym, że terytorium narodu stanowi podstawę egzystencji narodu. Jest ono miejscem zwykłych spotkań ludzi, miejscem ich pracy, odpoczynku, przeżywania smutnych i radosnych doświadczeń. Funkcja gospodarcza polega głównie na tym, że ziemia zamieszkała przez dany naród posiada swoje bogactwa naturalne (węgiel, ropę naftową, minerały). Bogactwa te stanowią często podstawę gospodarki danego państwa. Z ziemią również jest związana tak istotna dziedzina gospodarki, jaką jest rolnictwo, które zapewnia żywność dla mieszkańców kraju¹⁹.

Szczególnie ważną funkcją terytorium w kontekście wychowania patriotycznego jest funkcja obronno-militarna. Istotne znaczenie ziemi dla egzystencji narodu domaga się obrony jej przed agresorami. Postawa patriotyczno-obronna wynika z miłości do ziemi ojczystej i własnego narodu. Wyraża się w gotowości do poświęceń, nawet do poświęcenia własnego życia²⁰. Funkcja symboliczna natomiast jest związana z określonymi miejscami na danym terytorium lub konkretnymi wydarzeniami, które działy się na ojczystej ziemi. Zie-

mia ojczysta bowiem jest również widownią historii narodu: jego początku, rozwoju, walk o przetrwanie, miejscem narodzin bohaterów narodowych. Dlatego posiada charakter symboliczny, a nawet niekiedy prawie sakralny. Pewnymi symbolami poszczególnych narodów są takie miejsca, jak: Kraków dla Polaków, czy góra Synaj na Żydów²¹.

Rolę ziemi ojczystej w życiu jednostek i narodów podkreślał wielokrotnie papież Jan Paweł II. Już sam gest ucałowania ziemi, którym rozpoczął swoje wizyty w różnych krajach posiadał wielkie znaczenie. Rozpoczynając swoją drugą pielgrzymkę do Polski, mówił na lotnisku w Warszawie: „Pierwszym słowem, wypowiedzianym w milczeniu i na klęczkach, był pocałunek tej ziemi: ojczystej ziemi. Idąc za wzorem Pawła VI, czynię tak na początku każdej wizyty duszpasterskiej przez cześć dla samego Stwórcy oraz dla synów i córek ziemi, do której przybywam. Pocałunek złożony na ziemi polskiej ma jednak dla mnie sens szczególny. Jest to jakby pocałunek złożony na rękach matki – albowiem Ojczyzna jest naszą matką ziemską”²².

Ważną naukę o ziemi polskiej przedstawił Papież w homilii podczas liturgii słowa w Zamościu w 1999 roku. Odwołując się do biblijnej prawdy o stworzeniu świata przez Boga oraz odkupieniu go przez Jezusa Chrystusa, Sługa Boży ukazał ziemię polską i zamojską jako ślad

¹⁹ Por. Por. K. Chałas, S. Kowalczyk. *Wychowanie ku wartościom narodowo-patriotycznym. T. II Naród, Ojczyzna, patriotyzm, państwo, pokój*. Lublin-Kielce s. 54-56.

²⁰ Por. R. Bania. *Tradycje oręza polskiego w świadomości historycznej młodzieży oraz ich wpływ na kształtowanie postaw patriotyczno-obronnych*. [w:] *Wychowanie patriotyczne młodzieży* s. 82.

²¹ Por. Chałas, Kowalczyk. *Wychowanie ku wartościom narodowo-patriotycznym* s. 55.

²² Jan Paweł II. *Przemówienie powitalne na lotnisku Okęcie (Warszawa, 16 VI 1983)*. [w:] Jan Paweł II. *Pielgrzymki do Ojczyzny. 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. Przemówienia, homilie*. Red. J. Poniewierski. Kraków 2005 s. 213.

miłości Stwórcy oraz ożywczego działania Ducha Świętego. „Kiedy – mówił wówczas Papież – wędruję po polskiej ziemi, od Bałtyku, przez Wielkopolskę, Mazowsze, Warmię i Mazury, kolejne ziemie wschodnie od Białostockiej aż do Zamojskiej, i kontempluję piękno tej ojczystej ziemi, uprzytamniam sobie ten szczególny wymiar zbawczej misji Syna Bożego. Tu z wyjątkową mocą zdaje się przemawiać błękit nieba, zieleń lasów i pól, srebro jezior i rzek. Tu śpiew ptaków brzmi szczególnie znajomo, po polsku. A wszystko to świadczy o miłości Stwórcy, o ożywczej mocy Jego Ducha i o odkupieniu, którego syn dokonał dla człowieka i dla świata. Wszystkie te istnienia mówią o swojej świętości i godności, które odzyskały wtedy, gdy «Pierworodny z całego stworzenia» przyjął ciało z Maryi Dziewicy»²³.

2. KSZTAŁTOWANIE POSTAWY MIŁOŚCI WOBEC OJCZYZNY, MAŁEJ OJCZYZNY I ZIEMI OJCZYSTEJ

Pierwszym zadaniem w kształtowaniu postawy miłości wobec rzeczywistości Ojczyzny jest wyjaśnienie młodzieży tego pojęcia. Zdaniem K. Chałasa należy przybliżyć wychowankom następujące znaczenia tego pojęcia: „Ojczyzna – matka, która wydaje na świat, karmi, otacza opieką, obdarza miłością, wymaga miłości; Ojczyzna – to ziemia, miejsce, terytorium narodowe, kraj ojczysty; Ojczyzna – wspólnota ludzi, wspólnota narodowa, mająca opar-

cie we własnym terytorium narodowym, własnym kraju, ziemi, państwie, wielka rodzina Polaków rozrzucona po świecie; Ojczyzna – zespół wartości, kultura i jej idee, literatura, obrzędy, język; Ojczyzna – instytucje i państwo; Ojczyzna – program przyszłościowy, zespół zobowiązań. Ojczyzna w syntetycznym ujęciu – jest akceptowanym dziedzictwem przeszłości, obejmującym ziemię, wspólnotę i jej system wartości, instytucje, dorobek kulturalny, jej historię»²⁴.

Kolejnym zadaniem w procesie wychowania do miłości Ojczyzny jest przekazywanie uczniom znaczenia symboli narodowych oraz budzenie do nich szacunku. Symbole narodowe: godło, flaga, hymn narodowy wyrażają bowiem jedność Ojczyzny oraz wskazują na jej przeszłość, wielkość i trwałość. Dlatego szacunek dla nich to jeden z priorytetów w wychowaniu do patriotyzmu. Ponadto szacunek do symboli to również szacunek dla ludzi, którzy tworzyli Ojczyznę i ich czynów²⁵. Janusz Kuczyński podkreśla tę prawdę w słowach: „Symbole trwają – jak wszystkie rzeczy – dłużej niż ludzie i symbole niosą wartości, to znaczy jakby skumulowane czyny ludzi»²⁶.

Podobnie istotnym zadaniem w kształtowaniu postawy miłości do Ojczyzny jest ukazanie wychowankom prawdy, że jest ona dobrem wspólnym wszystkich obywateli oraz wielkim obowiązkiem, że jest darem i dziedzictwem. Jan Paweł II podczas wigilijnego spotkania z rodakami

²³ Jan Paweł II. *Homilia w czasie liturgii słowa (Zamość, 12 VI 1999)*. [w:] Jan Paweł II. *Pielgrzymki do Ojczyzny* s. 1118-1119. Por. Także: F. Greniuk. *Homilia Jana Pawła II w Zamościu*. [w:] *Zamojskie spotkania z Janem Pawłem II*. Red. J. Kawalko. Lublin-Zamość 2006 s. 137-138.

²⁴ Chałasa, Kowalczyk. *Wychowanie ku wartościom narodowo-patriotycznym* s. 148-149; Por. Także: J. Bartmiński. *Pojęcie ojczyzny we współczesnych językach narodowych*. Lublin 1993 s. 26.

²⁵ Por. Chałasa, Kowalczyk. *Wychowanie ku wartościom narodowo-patriotycznym* s. 152

²⁶ Kuczyński. *Indywidualność i ojczyzna*. Warszawa 1972 s. 235.

mówił: „Gdziekolwiek jesteśmy, nie można się z tym dziedzictwem rozstawać. Nie można go pomniejszać przez naszą ludzką małość. Nie można go rozpraszać. Nie można się nim posługiwać dla egoistycznych celów. Nawet gdyby ten egoizm był osłonięty różnymi pozorami. Dziedzictwo, któremu na imię Polska, domaga się słów prawdziwych, rzetelnych i prostych”²⁷. Prawda ta zostanie wyraźniej ukazana, jeśli Ojczyzna będzie przedstawiana jako rzeczywistość, która wywodzi się z natury osoby ludzkiej. Dlatego mówienie o niej w taki sposób jest kolejnym ważnym zadaniem dla wychowania do jej miłości²⁸.

Natomiast jeśli chodzi o kształtowanie postawy miłości do małej ojczyzny to warto zaznaczyć, że istotną rolę pełni tu tzw. edukacja regionalna, która jest dziś rozumiana jako: „umożliwianie młodym ludziom poznanie własnego dziedzictwa kulturowego, tradycji regionalnej, uwewnętrznienia wartości i treści regionalnych, tym samym więc kształtowanie i utrwalanie postaw regionalnych”²⁹. Głównymi jej celami są więc: pełniejsze poznanie własnej kultury, dziedzictwa historycznego; wydobywanie wielorakich wartości tkwiących we własnym regionie w kontekście wartości narodowych, państwowych, ogólnoludzkich; kształtowanie świadomych swych możliwości i powinności obywateli kraju i swojej małej ojczyzny,

ale też formowanie postaw otwartych na rozumienie innych kultur³⁰. Istotą edukacji regionalnej jest zatem, jak twierdzi Kazimierz Kossak-Główczewski, powrót do domu, do źródeł życia każdego człowieka, do źródeł jego etyki i jego języka, do źródeł kultury narodowej i ogólnoludzkiej³¹.

Ponieważ mała ojczyzna i region odgrywają tak ważną rolę w życiu i rozwoju człowieka ważnym zadaniem będzie rozwijanie u młodzieży potrzeby zdobywania wiedzy o społeczności lokalnej, jej historii, rozwoju społeczno-kulturowym, a także rozwijanie zainteresowań własną rodziną, społecznością lokalną i regionalną, kształtowanie pozytywnych postaw wobec zabytków oraz rozwijanie własnej twórczości kulturalnej³².

Ostatni obszar wychowania do umiłowania Ojczyzny dotyczy kształtowania postawy miłości do ziemi ojczystej. Polega ono przede wszystkim na budzeniu w uczniach zainteresowania, a nawet fascynacji rodzimym krajobrazem. Oprócz tego należy przekazywać im ważne wiadomości o lokalnym środowisku przyrodniczym, możliwościach ekorozwoju i lokalnej topografii, a także kształtować w wychowankach postawy proekologiczne, które będą się wyrażały w wykorzystaniu zasobów przyrody, ale jednocześnie będą chroniły je przed degradacją³³. Słusznie więc zaznacza A. Chmura: „Zadaniem czło-

²⁷ Jan Paweł II. *Przemówienie podczas wigilijnej audiencji dla Polaków w Rzymie (Rzym, 24 XIII 1988)*. [w:] *Solidarność w nauczaniu Jana Pawła II (Wybór tekstów)*. Red. A. Rynio Lublin 2005 s. 203.

²⁸ Por. R. E. Rogowski. *Mysli o patriotyzmie*. „Wychowawca” 10:2000 nr 6 s. 26.

²⁹ A. Zellma. *Regionalizm w nauczaniu religii*. „Roczniki Teologiczne” 49:2002 z. 6 s. 177.

³⁰ Ministerstwo Edukacji Narodowej. *Dziedzictwo kulturowe w regionie. Założenia programowe*. „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 36:1996 nr 1 s. 2-10.

³¹ Por. K. Kossak-Główczewski. *Pytania i niektóre aspekty edukacji regionalnej*. [w:] *Edukacja alternatywna. Dylematy teorii i praktyki*. Red. B. Śliwierski. Kraków 1992 s. 158-159.

³² Por. Chałasa, Kowalczyk. *Wychowanie ku wartościom narodowo-patriotycznym* s. 151.

³³ Por. Tamże s. 151.

wieka jest, aby z jednej strony – zachować ów całokształt krajobrazu i bogactwa ziemi, z drugiej zaś wykorzystać i przetworzyć je dla dobra swojego i narodu, który jest współgospodarzem ziemi”³⁴.

To wszystko winno owocować również postawą wdzięczności Bogu za dar stworzenia oraz dar ojczystej ziemi³⁵. Jan Paweł II, wyrażając zachwyt na pięknem największej polskiej rzeki uczył rodaków wdzięczności Bogu za ten cenny dar: „rzeka, milczący świadek życia pokoleń (...), ich twórczych wysiłków związanych z gruntowaniem wszystkiego, co Polskę stanowi (...), ażeby utrzymać i zabezpieczyć to, co ojczyste. Bądź pozdrowiona rzeko! Ucz nas twoją wiernością do naszej ziemi, błogosławić Ojca, który jest w niebie”³⁶.

Miłość do ojczystej ziemi implikuje gotowość do jej obrony. Dlatego kształtowanie w uczniach postawy gotowości obrony ojczystej ziemi, a nawet gotowości do złożenia dla niej ofiary z własnego życia, jest ważnym zadaniem na tym obszarze³⁷. Z tym również wiąże się wychowanie uczniów do postawy wdzięczności wobec tych, którzy polegli w obronie Ojczyzny oraz modlitwy za nich.

***

Jan Paweł II podczas swojej pierwszej pielgrzymki do Ojczyzny w Krakowie

w 1979 roku zwrócił się do rodaków w słowach: „I dlatego pozwólcie — że zanim odejdę — popatrzę jeszcze stąd na Kraków, na ten Kraków, w którym każdy kamień i każda cegła jest mi droga — i popatrzę stąd na Polskę... I dlatego — zanim stąd odejdę, proszę was, abyście całe to duchowe dziedzictwo, któremu na imię «Polska», raz jeszcze przyjęli z wiarą, nadzieją i miłością — taką, jaką zaszczenia w nas Chrystus na chrzcie świętym, (...). Proszę was o to. Amen”³⁸. Tym samym przypomniał Polakom o obowiązku przekazania postawy miłości do Ojczyzny kolejnym pokoleniom. Trzeba zatem ciągle uwrażliwiać rodziców, nauczycieli, katechetów i duszpasterzy, że obok innych ważnych elementów w procesie wychowania młodzieży powinien się znaleźć i ten tak ważny element, jakim jest wychowanie do umiłowania Ojczyzny.

STRESZCZENIE

W dwóch częściach artykułu są przedstawione podstawowe zagadnienia związane z wychowaniem młodzieży do umiłowania Ojczyzny. Pierwsza część została poświęcona wyjaśnieniu podstawowych pojęć związanych z edukacją patriotyczną, którymi są: *Ojczyzna*, *mała ojczyzna* i *ziemia ojczysta*. W języku pol-

³⁴ A. Chmura. *Pastoralne aspekty wychowania do patriotyzmu*. [w:] *Roczniki Teologiczne* 53:2006 z. 8 s. 129.

³⁵ Por. H. Słowińska. *Katecheza o Ojczyźnie według nauczania Jan Pawła II*. „*Studia Pastoralne*” 2006 nr 2 s. 117.

³⁶ Jan Paweł II. *Homilia w czasie liturgii skierowanej do ludzi morza (Gdynia, 11 VI 1987)*. [w:] Jan Paweł II. *Pielgrzymki do Ojczyzny* s. 998.

³⁷ Por. J. Marczak. *Znaczenie i potrzeby wychowania obronnego dla przyszłości Polski w XXI wieku*. [w:] *Patriotyzm. Obronność. Bezpieczeństwo*. Red. E. A. Wesołowska, A. Szeranca. Warszawa 2002 s. 112-122.

³⁸ Jan Paweł II. *Homilia w czasie Mszy św. Odprawionej na Błoniach (Kraków 10 VI 1979)*. [w:] Jan Paweł II. *Pielgrzymki do Ojczyzny* s. 205.

skim i językach słowiańskich słowo *Ojczyzna* wywodzi się od słowa *ojciec*. Jednak często jest ona nazywana również matką. Mała ojczyzna to wieś, miasteczko, miasto, region, czyli rzeczywistość, które są dla konkretnego człowieka czymś bliskim i znanym. Ziemia ojczysta natomiast to obszar zamieszkania przez wspólnotę narodową; jest ona nazywana też: krajem, ziemią macierzystą, ojcowizną, a nawet domem rodzinnym.

Druga część dotyczy kształtowania u młodzieży postawy miłości wobec Ojczyzny, małej ojczyzny i ziemi ojczystej. Zadanie to wyraża się między innymi przez: wyjaśnienie młodzieży znaczenia pojęcia Ojczyzna, przekazanie uczniom znaczenia symboli narodowych oraz budzenie do nich szacunku; zapoznanie ich z podstawową wiedzą o społeczności lokalnej; a także rozwijaniem u nich zainteresowania, czy nawet fascynacji ziemią ojczystą.

EDUCATION OF THE YOUTHS IN THE SPIRIT OF LOVE FOR THEIR HOMELAND

In two parts of the article there are presented the fundamental questions of the youth's education for love of homeland. The primer part explicates the basics concepts of the patriotic education, such as: *Fatherland*, *small fatherland* and *mother country*. In Polish and others Slavonic languages the word *Fatherland* derives from the word *father*. Frequently, the fatherland is called also *Mother*. The small fatherland means a village, a town, a region which is well known and familiar. The mother country is the area where lives the national community which is called as well: country, mother country, patrimony and home.

Two parts of the article present the fundamental questions of educating the youths in the spirit of love for their homeland. The first part explicates the basic concepts of patriotic education, such as: *Homeland*, *small homeland* and *Mother country*. In Polish and other Slavonic languages the word *Homeland* derives from the word *father*. Frequently, the *Fatherland* is also called a *Mother*. The small fatherland means a village, a town, a region which is well known and familiar to a particular person. The *Mother country* is an area where the national community lives, and it is also called: a country, the parent land, patrimony and home. The second part concerns shaping the attitude of love towards *Homeland*, *small homeland* and *Mother country*. This task is manifested by explaining to the youths the meaning of the word *Fatherland*, transmitting to students the significance of national symbols and awakening the respect towards them, familiarizing with the basic knowledge about local community, and also through developing young people's interest, or even fascination for their motherland.

LITERATURA

Bania R. *Tradycje oręża polskiego w świadomości historycznej młodzieży oraz ich wpływ na kształtowanie postaw patriotyczno-obronnych*. [w:] *Wychowanie patriotyczne młodzieży*. Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Bydgoszczy. Zakład Wychowania Obronnego. Bydgoszcz 1995 s. 76-87.

Bartnik Cz. *Ojczyzna*. [w:] *Wychowanie do patriotyzmu*. Red. J. Janiga. Przemyśl – Rzeszów 2006 s. 135-148.

Bartnik Cz. *Teologia narodu*. Częstochowa 1999.

Bocheński O. I. M. *O patriotyzmie*. Warszawa 1989.

Chałasa K., Kowalczyk S. *Wychowanie ku wartościom narodowo-patriotycznym. T. II. Naród, Ojczyzna, patriotyzm, państwo, pokój*. Lublin-Kielce 2006.

Chmura A. *Pastoralne aspekty wychowania do patriotyzmu*. „Roczniki Teologiczne” 53: 2006 z. 6 s. 125-132.

Greniu F. *Homilia Jana Pawła II w Zamościu*. [w:] *Zamojskie spotkania z Janem Pawłem II*. Red. J. Kawałko. Lublin-Zamość 2006 s. 137-140.

Jan Paweł II. *Homilia w czasie liturgii słowa (Zamość, 12 VI 1999)*. [w:] Jan Paweł II. *Pielgrzymki do Ojczyzny*. 1979, 1983, 1987, 1991, 1995, 1997, 1999, 2002. *Przemówienia, homilie*. Red. J. Poniewierski. Kraków 2005 s. 1116-1122.

Jan Paweł II. *Pamięć i tożsamość*. Kraków 2005.

Jan Paweł II. *Przemówienie podczas wigilijnej audiencji dla Polaków w Rzymie (Rzym, 24 XIII 1988)*. [w:] *Solidarność w nauczaniu Jana Pawła II. (Wybór tekstów)*. Red. A. Rynio Lublin 2005 s. 205-216.

Jan Paweł II. *Przemówienie powitalne na lotnisku Okęcie (Warszawa, 16 VI 1983)*. [w:] Jan Paweł II. *Pielgrzymki do Ojczyzny* s. 210-215.

Kossak-Główniczewski K. *Pytania i niektóre aspekty edukacji regionalnej*. [w:] *Edukacja alternatywna. Dylematy teorii i praktyki*. Red. B. Śliwierski. Kraków 1992 s. 155-168.

Krąpiec M. *Rozważania o narodzie*. Lublin 1998.

Kuczyński J. *Indywidualność i Ojczyzna*. Warszawa 1989.

Michalik M. *Patriotyzm. Tradycja i współczesność*. Warszawa 1979.

Ministerstwo Edukacji Narodowej. *Dziedzictwo kulturowe w regionie. Założenia programowe*. „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 36:1996 nr 1 s. 2-10.

Olejnik S. *Teologia moralna życia społecznego*. Włocławek 2000.

Ossowski S. *O ojczyźnie i narodzie*. Warszawa 1984.

Ossowski S. *Ziemia i naród*. [w:] tenże. *O ojczyźnie i narodzie*. Warszawa 1984 s. 218-231.

Rogowski R. E. *Myśli o patriotyzmie*. „Wychowawca” 6: 2000 s. 26-27.

Rudnik E. *Regionalizm w edukacji patriotycznej – zarys problematyki*. [w:] *Wychowanie patriotyczne młodzieży*. Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Bydgoszczy. Zakład Wychowania Obronnego. Bydgoszcz 1995 s. 195-202.

Simonides D. *Patriotyzm, tożsamość narodowa*. [w:] *Patriotyzm. Tożsamość narodowa. Poczucie narodowe*. Red. E. Nowicka-Włodarczyk. Kraków 1998 s. 26-34.

Skorowski H. *Antropologiczno-etyczne aspekty regionalizmu*. Warszawa 1990.

Słotwińska H. *Katecheza o Ojczyźnie według nauczania Jan Pawła II*. „Studia Pastoralne” 2006 nr 2 s. 115-123.

Słotwińska H. *Wychowanie do patriotyzmu przez katechezę*. „Roczniki Teologiczne” 53:2006 z. 6 s. 90-102.

Wesołowska E. A. *Wychowanie patriotyczne w szkole*. Warszawa 1988.

Zellma A. *Regionalizm jako postulat dydaktyczno-wychowawczy w nauczaniu religii*. „Roczniki Teologiczne” 49: 2002 z. 6 s. 46-58.